

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ

УДК 821.161.3.09 “15/16”-193.5.(045.3)

ЗАБРОДСКАЯ
Вольга Святаславаўна

**ЭПІТАЛАМНЫЯ ТВОРЫ
Ў ПОЛІНГВІСТЫЧНАЙ ЛІТАРАТУРЫ БЕЛАРУСІ
ДРУГОЙ ПАЛОВЫ XVI – ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XVII СТ.:
ЭВАЛЮЦЫЯ, ПАЭТЫКА**

Аўтарэферат дысертацыі на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук

па спецыяльнасці 10.01.01 – беларуская літаратура

Мінск, 2018

Работа выканана ў Беларускім дзяржаўным універсітэце

Навуковы кіраўнік

Кароткі Уладзімір Георгіевіч,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры гісторыі беларускай
літаратуры Беларускага дзяржаўнага
ўніверсітэта

Афіцыйныя апаненты:

Штэйнер Іван Фёдаравіч,
доктар філалагічных навук, прафесар,
загадчык кафедры беларускай
літаратуры УА «Гомельскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя Францыска Скарыны»

Гаранін Сяргей Лявонцьевіч,
кандыдат філалагічных навук, намеснік
дырэктара па навуковай рабоце філіяла
«Інстытут мовазнаўства імя Якуба
Коласа» ДНУ «Цэнтр даследаванняў
беларускай культуры, мовы і
літаратуры НАН Беларусі»

Апаніруючая арганізацыя

УА «Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Янкі Купалы»

Абарона адбудзецца 27 красавіка 2018 года ў 14.30 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 02.01.12 пры Беларускім дзяржаўным універсітэце (220030, г. Мінск, вул. К. Маркса, 31, філалагічны факультэт, аўд. 62; тэл. вучонага сакратара: 327-63-78).

3 дысертацыяй можна пазнаёміцца ў Фундаментальнай бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Аўтарэферат разасланы 23 сакавіка 2018 г.

Вучоны сакратар савета
па абароне дысертацый

М. М. Хмяльніцкі

УВОДЗІНЫ

У апошнія дзесяцігоддзі беларускае літаратуразнаўства дасягнула значных вынікаў у даследаванні твораў полілінгвістычнай літаратуры другой паловы XVI – першай паловы XVII ст. Напісаны ґрунтоўныя працы як панарамнага характару (С. В. Кавалёў), так і прысвечаныя канкрэтным тэкставым корпусам. Прадмоўна-пасляслоўны корпус даследаваў У. Г. Кароткі, ліра-эпічны – С. В. Кавалёў, Ж. В. Некрашэвіч-Кароткая, публіцыстычны – І. В. Саверчанка, эпіграматычны – Г. А. Карповіч. Пры гэтым вывучэнне сямейна-рытуальнай паэзіі, у прыватнасці помнікаў, прысвечаных заключэнню шлюбаў прадстаўнікамі эліты, мае эпізадычны, фрагментарны характар, ствараючы дадатковы фон да аналізу і характарыстыкі іншых жанраў літаратуры, а таксама творчасці асобных аўтараў эпох Рэнесансу і Барока. Між тым у краінах, з якімі Беларусь звязвае агульная гісторыя, эпіталамныя творы XVI–XVII стст. даўно сталі прадметам вывучэння. Так, у Польшчы Я. Недзведзь, Р. Кжывы, М. Брожак, у Літве Э. Ульчынайтэ, С. Саркаўскене актыўна ўводзяць іх у літаратуразнаўчы дыкурс. У Расіі А. Пятроў даследаваў эпіталамныя творы XVIII ст.

Эпіталамы бяруць свой пачатак ад фальклорных песень, якія выконваліся падчас разнастайных дзеянняў вясельнага абрада ў Старажытнай Грэцыі і Рыме. У сувязі са спецыфікай функцыянавання і практычным прызначэннем на працягу ўсяго існавання творы з нагоды шлюбаў зведалі значныя эвалюцыйныя змены формы і трансфармацыі зместу, у выніку чаго з’явіліся іх шматлікія мадыфікацыі, якія нясуць яскравы адбітак той ці іншай літаратурнай эпохі.

Гуманізм як ідэйны ґрунт слоўнага мастацтва Рэнесансу з культам чалавека і верай ва ўсемагутнасць і несмяротнасць літаратурнага слова, з літаратурацэнтрычнасцю славянскай культуры (тэрмін І. Ф. Штэйнера) паспрыяў таму, што многія сацыяльныя з’явы знайшлі сваё адлюстраванне ў прынагоднай паэзіі (тэрмін Ю. Новака-Длужэўскага). Гэта былі сачыненні, прымеркаваныя да нараджэння, заключэння шлюбаў, атрымання пасады, прыезду ў мясцовасць, абрання вялікага князя. Эпіталамныя помнікі другой паловы XVI – першай паловы XVII ст., напісаныя ў Вялікім Княстве Літоўскім (тэрытарыяльным ядром якога былі землі сучаснай Беларусі), сталі сродкамі выяўлення грамадскіх, культурных і маральных каштоўнасцей. Спецыфічная прырода твора на шлюб як шматграннага і складанага феномена гісторыі літаратуры і культуры грамадства спрыяе яго вывучэнню з пазіцый антрапалагізму – дамінантнага кірунку ў сучасным літаратуразнаўстве.

У даследаванні для абазначэння разглядаемых намі тэкстаў другой паловы XVI – першай паловы XVII ст. вырашана выкарыстоўваць тэрмін «**эпіталамныя творы**», каб пры гэтым ахапіць найбольшую колькасць напісаных з нагоды цырымоній заключэння шлюбавых беларускімі магнатамі і шляхтай помнікаў, якія маюць самыя разнастайныя назвы і формы. Ахарактарызавана іх усебаковая шматпланавасць (поліметрычнасць, полілінгвізм, шматфункцыянальнасць, полірытмічнасць і г.д.). Перавага аддадзена не азначэнням «вясельны», «шлюбны», а прыметніку «эпіталамны»¹, ужытаму В. П. Рагойшам для характарыстыкі жанравай прыроды асобных раздзелаў паэмы Янкі Купалы «Яна і я». Гэтая лексема дазваляе прасачыць сувязь са старажытнай назвай вясельных твораў, а таксама прадэманстраваць генетычнае адзінства помнікаў з канкрэтнымі цырыманіяльнымі (рытуальнымі) дзеяннямі вяселляў, што падкрэслівае прынагодны характар у вузкім сэнсе.

Такім чынам, **актуальнасць** абранай навуковай тэмы вызначаецца тэарэтычнымі і практычнымі задачамі сучаснага літаратуразнаўства: 1) наспелай патрэбай асэнсавання грамадска-культурнай спецыфікі функцыянавання эпіталамных твораў у літаратурным працэсе Беларусі; 2) актыўнай запатрабаванасцю ў гісторыка-літаратурным дыскурсе Беларусі тэкстаў прынагоднай літаратуры, сярод якіх адну з вядучых пазіцый займаюць эпіталамныя помнікі другой паловы XVI – першай паловы XVII ст.; 3) неабходнасцю ўвядзення ў навуковы ўжытак твораў, якія яшчэ не даследаваліся і не перакладаліся, аднак з’яўляюцца важным сведчаннем здабыткаў слоўнай культуры эпох Рэнесансу і ранняга Барока.

У аснове тэарэтычна-метадалагічнай базы даследавання – працы С. Кавалёва, І. Саверчанкі, Ж. Некрашэвіч-Кароткай, М. А. Тычыны, В. Туфтэ, С. Саркаўскене, Э. Ульчынайтэ, К. Мрочак, Л. Слянковай, Я. Недзведзя, Р. Кжывага, Ю. Новака-Длужэўскага, Е. Завішы і інш. Для ўключэння эпіталам у гісторыка-літаратурны кантэкст выкарыстаны гісторыка-кантэкстуальны, рэцэптыўна-эстэтычны і сацыялагічны метады. Параўнальна-гістарычны метадазволіў вывучыць дынаміку паэтыкі разгледжаных твораў і ахарактарызаваць спецыфіку адлюстравання імі тэндэнцый эпох Рэнесансу і Барока. Прапанаванае даследаванне стварае базу для фарміравання новага корпуса мастацкіх тэкстаў, а таксама тэарэтычных ведаў пра іх, змяшчае аналітычны матэрыял, які выяўляе значны патэнцыял далейшай распрацоўкі тэмы ў рамках як літаратуразнаўчага, так і культуралагічнага, гістарычнага, псіхалагічнага, лінгвістычнага ды іншых дыскурсаў.

¹ Рагойша, В. П. Паэтычны слоўнік / В. П. Рагойша. – 3-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мінск : Беларус. навука, 2004. – С. 546.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з навуковымі праграмамі і тэмамі

Дысертация выканана ў адпаведнасці з наступнымі дзяржаўнымі планавымі тэмамі: «Беларуская шматмоўная літаратура ў эстэтычных сістэмах: ад Сярэднявечча да рэалізму» (2006–2010 гг., нумар рэгістрацыі: 20062157); «Станаўленне мастацкай традыцыі ў шматмоўнай літаратуры Беларусі XI–XIX стст.» (2011–2015), «Беларуская літаратура XI–XIX стст. у міжкультурнай камунікацыі еўрапейскіх літаратур» (2016–2020 гг.; нумар рэгістрацыі: 20162486), якія выконваліся на кафедры гісторыі беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Мэта і задачы даследавання

Мэта дысертacyjнага даследавання – выяўленне гісторыка-літаратурнай спецыфікі эпіталамных твораў як мастацкай формы культурнай прэзентацыі эліты грамадства ў полілінгвістычнай прынагоднай літаратуры Беларусі другой паловы XVI – першай паловы XVII ст.

Рэалізацыя акрэсленай мэты даследавання звязана з вырашэннем наступных задач:

- ахарактарызаваць станаўленне тэарэтычных ведаў пра эпіталамныя творы ад эпохі Антычнасці да ранняга Барока;
- вызначыць ступень даследаванасці і асноўныя напрамкі вывучэння твораў з нагоды шлюбаў у замежным і беларускім літаратуразнаўстве;
- прасачыць эвалюцыю эпіталам ад эпохі Антычнасці да ранняга Барока;
- ахарактарызаваць гісторыка-літаратурны кантэкст і спецыфіку функцыянавання эпіталамных твораў у другой палове XVI – першай палове XVII ст.; акрэсліць характар узаемаадносін іх аўтараў і адрасатаў;
- выявіць асаблівасці мадыфікацыі жанравых форм, архітэктонікі і мастацкага стылю наяўных помнікаў; адзначыць спецыфіку трансфармацыі іх зместу.

Аб’ект і прадмет даследавання

Аб’ект навуковага даследавання – лаціна- і польскамоўныя эпіталамныя творы другой паловы XVI – першай паловы XVII ст., якія створаны ў гетэрагеннай культурнай прасторы Вялікага Княства Літоўскага. *Прадмет* даследавання – спецыфіка гісторыка-культурнага і сацыякультурнага функцыянавання і развіцця названых літаратурных помнікаў, іх паэтыкі і мастацка-стылістычных асаблівасцей.

Да *матэрыялу* даследавання належаць 38 выданняў другой паловы XVI – першай паловы XVII ст., прысвечаныя прадстаўнікам родаў Радзівілаў, Хадкевічаў, Сапегаў і інш. і створаныя як прафесійнымі аўтарамі (Я. Радванам, І. Мюліусам і інш.), так і аматарамі, перадусім выкладчыкамі і навучэнцамі Віленскай езуіцкай акадэміі. Пры вызначэнні адносін помніка да кантэксту шматмоўнай літаратуры Беларусі мы арыентуемся на тыя ідэнтыфікацыйныя крытэрыі, якія былі прапанаваныя С. В. Кавалёвым². Для даследавання выбраны перыяд другой паловы XVI – першай паловы XVII ст. (позняе Адраджэнне, Барока³, позні Рэнесанс, ранняя Барока⁴).

Навуковая навізна

Упершыню ў беларускім літаратуразнаўстве праведзены комплексны літаратуразнаўчы аналіз помнікаў, напісаных у другой палове XVI – першай палове XVII ст. з нагоды магнацкіх і шляхецкіх шлюбаў; вызначаны іх мастацка-стылістычныя асаблівасці і характар узаемадачынэнняў аўтара і адрасата. Тэксты разгледжаны з перспектывы засваення і трансфармацыі традыцыі напісання такога віду сачыненняў. Эпіталамныя творы Беларусі эпох Рэнесансу і ранняга Барока ахарактарызаваны з пункту гледжання іх гісторыка-культурнага і сацыякультурнага функцыянавання: помнікі разглядаюцца як мастацкія сведчанні цырыманняльнай культуры эліты грамадства, якія ўплывалі на працэс фарміравання гераічнага і патрыятычнага ідэалаў. Значнасць вынікаў дысертацыі заключаецца ва ўсебаковым гісторыка-мастацкім даследаванні эпіталамных тэкстаў другой паловы XVI – першай паловы XVII ст., а таксама ў забеспячэнні тэарэтычнай базы для іх далейшага навуковага вывучэння.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону

1. З’яўленне і распаўсюджванне эпіталамных твораў на тэрыторыі Беларусі (Вялікага Княства Літоўскага) у другой палове XVI – першай палове XVII ст. было дэтэрмінавана ўзроўнем культуры і адукацыі прыдворна-адміністрацыйнай і ваенна-палітычнай эліты, спецыфікай яе сацыяльна-эканамічнага становішча.

2. У помніках, напісаных з нагоды шлюбаў прадстаўнікоў эліты, адлюстраваліся асноўныя рысы тагачаснай літаратурнай традыцыі як мясцовага, так і агульнаеўрапейскага характару. Аўтары не толькі

² Кавалёў, С. В. Шматмоўная паэзія Вялікага Княства Літоўскага эпохі Рэнесансу / С. В. Кавалёў. – Мінск : Кнігазбор, 2010. – С. 5–11; Кавалёў, С. В. Літаратура Вялікага Княства Літоўскага XVI – пачатку XVII ст.: феномен культурнага памежжа / С. В. Кавалёў. – Мінск : Кнігазбор, 2011. – С. 13–15.

³ Кароткі, У. Г. Эпохі і стылі ў старажытных усходнеславянскіх літаратурах (дыскусійныя праблемы літаратуразнаўчай тэрміналогіі) / У. Г. Кароткі // Беларуская літаратура і гісторыя / У. Г. Кароткі ; навук. рэд. Ж. В. Некрашэвіч-Кароткая. – Мінск, 2013. – С. 7–21.

⁴ Некрашэвіч-Кароткая, Ж. В. Беларуская лацінамоўная паэма: позні Рэнесанс і ранняя Барока / Ж. В. Некрашэвіч-Кароткая ; пад рэд. В. П. Рагойшы, У. Г. Кароткага. – Мінск : БДУ, 2011. – 231 с.

выкарыстоўвалі прыклады эпіталам, створаныя ў папярэднія часы, але і ўводзілі адпаведныя часу культурныя нацыянальныя рэаліі, вобразы, канкрэтызуючы гістарычны фон. Друкаваныя тэксты характарызаваліся розным узроўнем выканання: вучнёўскія практыкаванні, напісаныя з дапамогай выкладчыкаў Віленскай езуіцкай акадэміі; высокамастацкія творы прафесійных аўтараў, дапоўненыя пазалітаратурнымі кампанентамі (памер шрыфту, выдзяленне колерам, ілюстрацыі, гербы-гравюры).

3. На працягу свайго існавання эпіталамныя творы зведалі значныя трансфармацыі: з'явіліся мадыфікацыі мастацкіх форм (справаздачна-апісальныя, эпічныя, лірычныя эпіталамы, эпіталамы-інсцэніроўкі, эпіталамы з элементамі візуальнай паэзіі). Наяўнасць у разгледжаных тэкстах міфалагічных, гістарычных, філасофскіх, хрысціянскіх сюжэтаўтваральных элементаў, а таксама рэфлексіўна-маралізатарскі характар прадмоўна-пасляслоўнага комплексу спрыялі ўсхваленню прадстаўнікоў родаў і паэтызацыі цырымоніі заключэння шлюбу.

4. У эпіталамных творах другой паловы XVI – першай паловы XVII ст. зафіксаваныя культурныя і маральна-этычныя погляды элітарнага грамадства; прадэманстраваны сацыяльны імідж яго прадстаўнікоў праз асноўныя складнікі культурнага і сімвалічнага капіталу: старажытнасць, веліч родаў, высакароднае паходжанне, добрае (часта замежнае) выхаванне, паспяховае ваеннае (прыдворнае, сенатарскае) кар'ера, валоданне аб'ектамі мастацтва. Утылітарны характар названых тэкстаў спрычыніўся да адлюстравання спецыфікі ўзаемадачынненняў «аўтар – адрасат».

5. Пры стварэнні вобразаў маладых паводле вызначаных рыторыкай і паэтыкай правіл аўтарамі фарміраваўся адпаведны гісторыка-мастацкі кантэкст, заснаваны на выкарыстанні рытарычных фігур, якія спрыялі стварэнню святочнага настрою (пытанні, разгорнутыя адказы на іх, этапея, пажаданні, воклічы, заклікі); тропаў (эпітэты, метафары, перыфразы, параўнанні, персаніфікацыі); сінтаксічных канструкцый (анафара, гамеаптон).

Асабісты ўклад саіскальніка

Прапанаваная дысертацыя з'яўляецца першым у беларускім літаратуразнаўстве комплексным даследаваннем лаціна- і польскамоўных эпіталамных помнікаў другой паловы XVI – першай паловы XVII ст, арыгіналы якіх знаходзяцца ў кнігазборах бібліятэк і архіваў Беларусі, Польшчы і Літвы. Аўтар вывучае канкрэтныя сачыненні на прадмет наследавання і трансфармацыі традыцый іх стварэння, а таксама праводзіць аналіз літаратурна-гістарычнага кантэксту іх своеасаблівага функцыянавання ў літаратурным дыскурсе Беларусі.

Дысертацыйнае даследаванне – вынік праведзенай навуковай працы па зборы, сістэматызацыі і аналітычным аглядзе фактычнага матэрыялу з арыгінальнымі палажэннямі і самастойнымі высновамі. Пераклады помнікаў з лацінскай і старапольскай моў, а таксама каментарыі да іх выкананы аўтарам самастойна. Артыкулы, у якіх апублікаваны вынікі даследавання, напісаны без суаўтараў і адлюстроўваюць уклад дысертанта ў беларускае літаратуразнаўства.

Апрабацыя вынікаў дысертацыі ажыццяўлялася на 17 міжнародных і рэспубліканскіх канферэнцыях: рэспубліканская навуковая канферэнцыя «Філалагічныя навукі: маладыя вучоныя ў пошуку» (Мінск, БДУ, 23 красавіка 2002 г.; 25 красавіка 2003 г.); VII Міжнародная навуковая канферэнцыя «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай» (Мінск, БДУ, 12–14 кастрычніка 2005 г.); VIII Міжнародная навуковая канферэнцыя «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай» (Мінск, БДУ, 1–3 лістапада 2007 г.); рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя «Актуальныя праблемы правазнаўства: гісторыя і сучаснасць» (Мінск, Юрыдычны каледж БДУ, 4–5 снежня 2007 г.); IX Міжнародная навуковая канферэнцыя «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай» (Мінск, БДУ, 15–17 кастрычніка 2009 г.); VI Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Ідэі. Пошукі. Рашэнні» (Мінск, БДУ, 15–16 сакавіка 2013 г.); XI Міжнародная навуковая канферэнцыя «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай» (Мінск, БДУ, 24–26 кастрычніка 2013 г.); Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Лістападаўскія сустрэчы – X» (Мінск, БДУ, 14–15 лістапада 2013 г.); Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Дзявятыя Танкаўскія чытанні» (Мінск, БДПУ, 26 верасня 2014 г.); X Міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні «Кніжная культура Беларусі: погляд праз стагоддзі» (Мінск, Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 7–8 красавіка 2015 г.); XIV Міжнародная навуковая канферэнцыя «Беларусь і Германія» (Мінск, МДЛУ, 10 красавіка 2015 г.); XI Міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні «Кніжная культура Беларусі: погляд праз стагоддзі» (Мінск, Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 7–8 красавіка 2016 г.); II Міжнародны форум «Скарынаўскія чытанні 2016: кніга як феномен культуры, мастацтва, тэхналогіі» (Мінск, БДТУ, 6–7 верасня 2016 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя «Беларуска-італьянскае культурнае ўзаемадзеянне і праблема захавання нацыянальнай ідэнтычнасці: гістарычны вопыт і сучасныя праблемы» (Мінск, НАН Беларусі, 12–13 кастрычніка 2016 г.); Міжнародны кангрэс «500 гадоў беларускага кнігадрукавання» (Мінск, Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 14–15 верасня 2017 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя «Францыск Скарына і яго час. 500-годдзе беларускага і ўсходнеславянскага кнігадрукавання» (Мінск, НАН Беларусі, 30 лістапада – 2 снежня 2017 г.).

Асноўныя палажэнні дысертацыі абмяркоўваліся на пасяджэннях кафедры гісторыі беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Матэрыялы даследавання апрабаваліся на практычных занятках па лацінскай мове для навучэнцаў па спецыяльнасці «Правазнаўства» ва ўстанове адукацыі «Юрыдычны каледж Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта», у ліцэйскіх класах на факультэце тэалогіі БДУ і на семінарах на філалагічным факультэце БДУ, у публікацыях па тэме прадстаўленай працы.

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі

Асноўныя вынікі праведзенага даследавання па тэме дысертацыі адлюстраваны ў 22 навуковых публікацыях, у іх ліку 4 артыкулы ў навуковых часопісах, рэкамендаваных ВАК (2,1 аўт. арк.), 4 артыкулы ў навуковых зборніках (1 аўт. арк.), 14 матэрыялаў навуковых канферэнцый (3,6 аўт. арк.). Агульны аб'ём апублікаваных матэрыялаў складае 6,7 аўтарскіх аркушаў.

Структура і аб'ём дысертацыі

Структура дысертацыі адпавядае пастаўленым задачам па жанрава-мастацкай характарыстыцы эпіталамных твораў другой паловы XVI – першай паловы XVII ст., выяўленні і апісанні іх мастацка-стылістычных асаблівасцей і акрэсліванні іх ролі ў гісторыка-літаратурным працэсе Беларусі ў вызначаны перыяд.

Дысертацыя складаецца з уводзін, агульнай характарыстыкі работы, чатырох глаў, заключэння, бібліяграфічнага спіса і 6 дадаткаў. Агульны аб'ём дысертацыі – 139 с., у тым ліку – 100 с. асноўнага тэксту. Бібліяграфія займае 23 старонкі і ўтрымлівае 270 назваў (з іх 248 – спіс выкарыстаных крыніц, 22 – спіс публікацый саіскальніка вучонай ступені). Дадаткі змешчаны на 16 старонках.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Першая глава **«Гісторыка-тэарэтычны аспект вывучэння эпіталамных твораў»** складаецца з двух раздзелаў і мае аглядна-аналітычны характар.

У раздзеле 1.1 **«Станаўленне тэарэтычных ведаў пра творы, напісаныя на шлюб»** пададзены звесткі пра развіццё поглядаў на жанр эпіталам ад эпохі Антычнасці да ранняга Барока. Згаданы працы Дыянісія Галікарнаскага (I ст. да н.э.), Менандра (III ст.) і Гімерыя (IV ст.), Касіядора (V–VI стст.), Ісідора з Севілы (VI–VII стст.), Вінцэнта Бургундзія (XIII ст.), Юлія Цэзара Скалігера, Якуба Пантана, Мацея Казіміра Сарбеўскага.

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ ПА ТЭМЕ ДЫСЕРТАЦЫІ

Артыкулы ў навуковых часопісах, рэкамендаваных ВАК

1. Забродская, В. С. Эпіталамічны цыкл 1599 г. на шлюб Льва Сапегі і Альжбеты Радзівіл / В. С. Забродская // Весн. Беларус. дзярж. ун-та. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. – 2009. – № 3. – С. 8–11.
2. Забродская, В. С. Архітэктоніка эпіталам другой паловы XVI – першай паловы XVII ст. / В. С. Забродская // Весн. Беларус. дзярж. ун-та. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. – 2010. – № 2. – С. 8–11.
3. Забродская, В. С. Жанр эпіталамы ў шматмоўнай літаратуры Вялікага Княства Літоўскага другой паловы XVI – першай паловы XVII ст. / В. С. Забродская // Роднае слова. – 2013. – № 4. – С. 15–18.
4. Забродская, В. С. Творы эпіталамнага кола першай паловы XVI – другой паловы XVII ст.: літаратурны і сацыякультурны аспекты / В. С. Забродская // Вестн. МГЛУ. Сер. 1, Филология. – 2016. – № 4. – С. 120–129.

Артыкулы ў навуковых зборніках

5. Забродская, В. С. Эвалюцыя жанру эпіталам ад антычнасці да эпохі Адраджэння / В. С. Забродская // Филологические штудии = Studia philologica : сб. науч. ст. / под ред. Г. И. Шевченко, К. А. Тананушко ; редкол.: А. В. Гарник [и др.] – Минск, 2005. – Вып. 6. – С. 25–31.
6. Забродская, В. С. Агляд сафісцка-катульянскіх эпіталам / В. С. Забродская // Филологические штудии = Studia philologica : сб. науч. ст. / под ред. Г. И. Шевченко, К. А. Тананушко ; редкол.: А. В. Гарник [и др.]. – Вып. 7. – Минск, 2009. – С. 100–106.
7. Забродская, В. С. Аздаба на вяселле Льва Сапегі (1599 год) / В. С. Забродская // Беларускае літаратуразнаўства : навук.-метад. зб. / Л. Д. Сінькова (галоў. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2009. – С. 27–30.
8. Забродская, В. С. Польскамоўная эпіталама-панегірык для Аляксандра Халецкага / В. С. Забродская // Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзяржуніверсітэта : навук. зб. / пад агул. рэд. М. Хаўстовіча. – Мінск, 2009. – Вып. 10. – С. 155–160.

Матэрыялы навуковых канферэнцый

9. Забродская, В. С. Жанр эпіталамы ў літаратуры ўсходніх славян (на прыкладзе эпіталамы з Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі)

[Электронны рэсурс] / В. С. Забродская // Сб. работ 59-й науч. конф. студентов и аспирантов Белгосун-та, 15–17 мая 2002 г. : в 3 ч. / редкол.: А. Г. Захаров (отв. ред.) [и др.] ; Белорус. гос. ун-т. – Минск, 2002. – Ч. 1. – Рэжым доступу: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/177247>. – Дата доступу: 12.09.2017.

10. Забродская, В. С. Стылістычныя асаблівасці жанру эпіталам [Электронны рэсурс] / В. С. Забродская // Сб. работ 60-й науч. конф. студентов и аспирантов Белгосун-та, 14–16 мая 2003 г. : в 3 ч. / редкол.: А. Г. Захаров (отв. ред.) [и др.] ; Белорус. гос. ун-т. – Минск, 2003. – Ч. 3. – Рэжым доступу: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/177821>. – Дата доступу: 12.09.2017.

11. Забродская, О. С. Особенности развития жанра эпиталам от античности до Возрождения / О. С. Забродская // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай = Slavonic Literatures within the World Context : VII Міжнар. навук. канф., Мінск, 12–14 кастр. 2005 г. : зб. навук. арт. : у 3 т. / рэдкал.: Г. М. Бутырчык (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2007. – Т. 1. – С. 126–130.

12. Забродская, О. С. Особенности панегирического жанра (В помощь преподавателям, которые используют новые педагогические технологии в преподавании литературы) / О. С. Забродская // Актуальные проблемы правоведения: история и современность : материалы респ. науч.-практ. конф., Минск, 4–5 дек. 2007 г. / редкол.: И. Р. Веренчиков (гл. ред.) [и др.]. – Минск, 2008. – С. 224–227.

13. Забродская, В. С. Асаблівасці перакладу лацінамоўнай панегірычнай паэзіі (на прыкладзе эпіталамы, напісанай у 1597 годзе) / В. С. Забродская // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай : матэрыялы VIII Міжнар. навук. канф., прысвечанай 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, 1–3 лістап. 2007 г., Мінск, БДУ : зб. навук. арт. / пад агул. рэд. І. С. Роўды. – Мінск, 2008. – С. 165–169.

14. Забродская, В. С. Літаратурнае аздабленне шлюбу Мікалая Радзівіла / В. С. Забродская // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай : матэрыялы IX Міжнар. навук. канф., прысвечанай 70-годдзю філал. фак. Беларус. дзярж. ун-та, Мінск, 15–17 кастр. 2009 г. : у 2 ч. / пад рэд. В. П. Рагойшы. – Мінск, 2010. – Ч. 1. – С. 219–223.

15. Забродская, В. С. Жанр эпіталамы ў літаратуразнаўчым дыскурсе / В. С. Забродская // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай: да 900-годдзя Кірыла Тураўскага і 200-годдзя Тараса Шаўчэнка : матэрыялы XI Міжнар. навук. канф., Мінск, 24–26 кастр. 2013 г. : у 2 ч. / пад рэд. Т. П. Казакавай. – Мінск, 2013. – Ч. 1. – С. 306–310.

16. Забродская, В. С. Жанр эпіталамы ў духоўнай культуры Вялікага Княства Літоўскага другой паловы XVI – першай паловы XVII ст. [Электронны

рэсурс] / В. С. Забродская // Идеи. Поиски. Решения : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф. – Мінск, 2013. – Рэжым доступу: <http://bp21.org.by/-ru/art/a041031.html>. – Дата доступу: 19.02.2014.

17. Забродская, В. С. Эпіталама ад Антычнасці да Барока: гісторыя тэорыі жанру [Электронны рэсурс] / В. С. Забродская // «Лістападаўскія сустрэчы – Х» : дакл. Міжнар. навук.-практ. канф. – 2013. – Рэжым доступу: <http://www.hist.bsu.by/images/stories/files/-nauka/konf/L-2013/Zabrodskaja.pdf>. – Дата доступу: 19.02.2014.

18. Забродская, В. С. Музы на вяселлі / В. С. Забродская // Дзявятыя Танкаўскія чытанні (да 100-годдзя ўніверсітэта) : матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., г. Мінск, 26 верас. 2014 г. / рэдкал. : В. Д. Старычонок (адк. рэд.), І. М. Гоўзіч, Н. В. Заяц. – Мінск, 2014. – С. 76–81.

19. Забродская, В. С. Старадрукі вясельных твораў Вялікага Княства Літоўскага першай паловы XVII ст.: спецыфіка афармлення / В. С. Забродская // Матэрыялы XI Міжнар. кнігазнаўчых чытанняў «Кніжная культура Беларусі XI – пачатку XX ст.», Мінск, 16–17 крас. 2015 г. / рэдкал.: Р. С. Матульскі (старш.) [і інш.] – Мінск, 2015. – С. 146–153.

20. Забродская, В. С. Эпіталама І. Мюліуса на шлюб Філона Кміты і Соф’і Хадкевіч (1564) / В. С. Забродская // Беларусь і Германія: гісторыя і сучаснасць : матэрыялы XIV Міжнар. навук. канф., Мінск, 10 крас. 2015 г. / рэдкал.: А. А. Каваленя (адк. рэд.), С. Я. Новікаў (нам. галоў. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2016. – Вып. 14. – С. 241–246.

21. Забродская, В. С. Plausus epithalamicus, альбо віншаванне на вяселле / В. С. Забродская // Скориновские чтения 2016: книга как феномен культуры, искусства, технологии : материалы II Междунар. форума, Минск, 6–7 сент. 2016 г. – Минск, 2016. – С. 32–35.

22. Забродская, В. С. Мастацка-выяўленчая прастора лацінамоўных твораў эпіталамнага кола другой паловы XVI – першай паловы XVII ст. / В. С. Забродская // Беларуская-італьянская культурная ўзаемадзеянне і праблема захавання нацыянальнай ідэнтычнасці: гістарычны вопыт і сучасныя праблемы : зб. навук. арт. : матэрыялы Міжнар. канф., 12–13 кастр. 2016 г. / пад агул. рэд. І. Л. Капылова. – Мінск, 2016. – С. 224–227.

РЭЗЮМЭ

Забродская Вольга Святаславаўна

Эпіталамныя творы ў полілінгвістычнай літаратуры Беларусі другой паловы XVI – першай паловы XVII ст.: эвалюцыя, паэтыка

Ключавыя словы: эпіталамны твор, паэтыка, эвалюцыя, архітэктоніка, мецэнацтва, шматмоўная літаратура, топас, модус, Рэнэсанс, ранняе Барока.

Мэта даследавання – выяўленне гісторыка-літаратурнай спецыфікі эпіталамных твораў як мастацкай формы дэманстрацыі культуры элітарнага грамадства ў полілінгвістычнай літаратуры Беларусі другой паловы XVI – першай паловы XVII ст.

Метады даследавання: гісторыка-кантэкстуальны, рэцэптыўна-эстэтычны, сацыялагічны, параўнальна-гістарычны.

Атрыманыя вынікі і іх навізна. Упершыню ў беларускім літаратуразнаўстве праведзена комплекснае вывучэнне эпіталамных твораў, паказана іх значнасць, раскрыты характар функцыянавання і развіцця ў літаратурным працэсе Беларусі другой паловы XVI – першай паловы XVII ст. Эпіталамны твор асэнсаваны як істотны літаратурны складнік грамадскай культуры і сістэмы этычных каштоўнасцей эліты, які спрыяў фарміраванню гераічнага і патрыятычнага ідэалаў.

Ахакарызаваана жанрава-мастацкая спецыфіка сачыненняў на шлюб: акрэслены іх функцыі, а таксама шляхі выяўлення індывідуальна-аўтарскай дамінанты, акцэнтаванай праз модусы і топасы; раскрыты своеасаблівасці стасункаў «аўтар – адрасат».

Рэкамендацыі па выкарыстанні і галіна прымянення атрыманых вынікаў. Вынікі дысертацыйнага даследавання могуць быць выкарыстаны для шырокага сістэмнага апісання эпіталамных твораў у энцыклапедычных і адукацыйных выданнях, дапаможніках, падручніках; падчас перакладу і падрыхтоўкі да выдання помнікаў полілінгвістычнай літаратуры Беларусі, пры напісанні навуковых прац па гісторыі беларускай літаратуры, класічнай філалогіі, прагмалінгвістыцы, культуралогіі, эстэтыцы, філасофіі, псіхалогіі, сацыялогіі; для распрацоўкі лекцыйных курсаў і тэм для семінарскіх заняткаў, а таксама падчас падрыхтоўкі і правядзення анімацыйных і тэатралізаваных гістарычных праграм.

РЕЗЮМЕ**Забродская Ольга Святославовна****Эпиталамные произведения в полилингвистической литературе Беларуси второй половины XVI – первой половины XVII в.: эволюция, поэтика**

Ключевые слова: эпиталамное произведение, поэтика, эволюция, архитектоника, меценатство, полилингвистическая литература, топос, модус, Ренессанс, раннее Барокко.

Цель исследования – выявление историко-литературной специфики эпиталамных произведений как художественной формы демонстрации культуры элитарного общества в полилингвистической литературе Беларуси второй половины XVI – первой половины XVII в.

Методы исследования: историко-контекстный, рецептивно-эстетический, социологический, сравнительно-исторический.

Полученные результаты и их новизна. Впервые в белорусском литературоведении проведено комплексное изучение эпиталамных произведений, показана их значимость, раскрыт характер функционирования и развития в литературном процессе Беларуси второй половины XVI – первой половины XVII в. Эпиталамное произведение осмыслено как существенная литературная составляющая общественной культуры и системы этических ценностей элиты, способствующая формированию идеалов: патриотического и героического.

Охарактеризована жанрово-художественная специфика сочинений: очерчены их функции, пути выражения индивидуально-авторской доминанты, которая акцентирована с помощью модусов и топосов; раскрыто своеобразие отношений «автор – адресат».

Рекомендации по использованию и область применения полученных результатов. Результаты диссертационного исследования могут быть использованы для широкого системного описания эпиталамных произведений в энциклопедических и образовательных изданиях, пособиях, учебниках; во время перевода и подготовки к изданию памятников полилингвистической литературы Беларуси, при написании научных работ по истории белорусской литературы, классической филологии, прагмалингвистике, культурологии, эстетике, философии, психологии, социологии; для разработки лекционных курсов и тем семинарских занятий, а также для подготовки и проведения анимационных и театрализованных исторических программ.

SUMMARY**Olga S. Zabrodskaja****Epithalamic works in polylingual literature of Belarus
during the second half of the XVIth – the first half of the XVIIth century:
evolution, poetics**

Key words: epithalamic work, poetics, evolution, architectonics, patronage, polylingual literature, topos, modos, Renaissance, early Baroque.

The aim of the research is to reveal the historical and literary specific character of epithalamic works as an art form of demonstration of elite society culture in the polylingual literature during the second half of the XVIth – the first half of XVIIth century.

Methods of research: historical and contextual, receptive-aesthetic, sociological, comparative-historical.

Outcomes obtained and their novelty. For the first time in Belarusian literary criticism, a comprehensive study of epithalamic works was carried out, their significance was shown, the character of functioning and development in the literary process of Belarus during the second half of the XVIth – the first half of the XVIIth century was revealed. The epithalamic work is interpreted as an essential literary component of the public culture and the system of ethical values of the elite, contributing to heroic and patriotic ideals formation.

The genre and artistic peculiarities of the epithalamic works are characterized: their functions and ways of expressing the author-individual dominant accentuated through modes and topos are outlined; specific character of the relationship “author – addressee” is distinguished.

Recommendations on how and where to apply the results of the study. The results of the dissertation research can be used for a wide systematic description of epithalamic works in encyclopedic and educational editions, manuals, textbooks; during the translation and preparation for publication of the monuments of polylingual literature of Belarus, while writing scientific works on the history of Belarusian literature, classical philology, pragmalinguistics, culturology, aesthetics, philosophy, psychology, sociology; for the development of lecture courses and seminars, as well as for the preparation and conduct of animation and theatrical historical programs.